

функціонуванні державно-адміністративного корпусу суспільства ставлять перед суспільством надзвичайної ваги загальнонаціональне завдання – найскорішого формування нової, патріотично відданої суспільно ефективної еліти. Виховання ефективної еліти – комплексна, надзвичайного значення, ваги та рангу проблема національної безпеки, яка потребує свого нагального розв'язання. Сучасне духовне піднесення суспільства в умовах національно-визвольної боротьби, формування трендів щодо обмеження олігархічних, корупційних навантажень на суспільство як адекватних внутрішніх форм соборності створює для цього необхідні передумови.

Висновки

Залежним країнам, які утворюють у сучасних умовах «друге» або «мале» суспільство по відношенню до пануючої західної, притаманний процес незавершеної модернізації. Для неї є характерними відсутність чітких кордонів між сферами діяльності, персоніфікація відносин, недосконалість механізмів контролю насилля та дуалізм норм. Інакше кажучи, трансформація «малого» суспільства в сучасне є процесом незавершеним. Однією з найсуттєвіших ознак суспільства незавершеної модернізації є наявність системних протиріч між її наслідками, модернізацією елітного та ординарного секторів суспільної організації, владою та суспільством.

Модернізація вітчизняного соціально-економічного простору формує його у мозаїчну біполярну структуру, де навколо невеликої кількості адміністративно-економічних центрів вестернізованого прогресу функціонує експоллярна більшість ординарного середовища, яке за рівнем модернізації суттєво відстає від розвитку модернових центрів.

Накопичення трендів незавершеної модернізації чи архаїзації розподіляються у біполярній структурі таким чином: в елітних адміністративно-економічних структурах накопичуються гібридизовані модернізаційні тенденції, витоки яких у значній мірі нівелюють, пригнічують системні традиційні цінності вітчизняного суспільства, відриваються від них. Навпа-

ки, ординарне середовище є їх природним акумулятором та сховищем, відтворювачем захисної народно-традиційної реакції на девіаційні процеси в елітній системі щодо квазімодернізаційних трендів.

Реалізація принципів соборності у реформуванні українського суспільства як адекватної його генетичному корінню форми організації державної влади, зокрема з урахуванням досвіду інших країн селянської цивілізації, має величезне значення для загального підвищення ефективності держави, детінізації економічної структури за рахунок обмеження паразитизму елітного сектора, зниження бюрократичного навантаження на систему державного управління, формування та реалізації системних дій щодо обмеження прояву згубних протиріч трансформації, зокрема між владою та суспільством.

Список використаних джерел

1. Олейник А.Н. Тюремная субкультура в России: от повседневной жизни до государственной власти / А.Н. Олейник. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 418 с.
2. Онищук С.В. Исторические типы общественного всепроизводства: политэкономия мирового исторического процесса / С.В. Онищук, М.В. Белоусенко. – 2-е изд. – Донецк: РИА Дон ГТУ, 1999. – 152 с.
3. Предборський В.А. Теорія тіньової економіки в умовах трансформаційних процесів: [моногр.] / В.А. Предборський. – К.: Задруга, 2014. – 400 с.
4. Армия погибших от фальсификата // Потребитель. – 2004 (30 янв.). – С. 2.
5. Предборський В.А. Развитие тиньового ринку торгівлі людьми як наслідок процесів архаїзації соціально-економічної структури / В.А. Предборський // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. пр. Науково-дослідного економічного ін-ту Мін-ва економіки України. – К., 2010. – Вип. 9. – С. 26–31.
6. Потемкин А. Элитная экономика / А. Потемкин. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 360 с.
7. Сарбучев М. Крещение Руси – благословение или проклятие? / Михаил Сарбучев. – М.: Яуза-пресс, 2013. – 256 с.

УДК 141.7:001.18

В.Е. ШЕДЯКОВ,
к.е.н., доктор соціол. наук, професор, Державний університет телекомунікацій

Використання процесів обміну як чинника стратегічного управління: зростання діапазону можливостей під час розвитку постсучасних тенденцій

Викладаються результати дослідження суспільних трансформацій процесів обміну як неодмінної складової частини відтворення. Акцентуються риси і механізми, що дозволяють його використання для вирішення завдань управління стратегічного рівня.

Ключові слова: обмін, мінова вартість, стратегічне управління.

В.Е. ШЕДЯКОВ,
к.э.н., доктор социол. наук, профессор, Государственный университет телекоммуникаций

Использование процессов обмена как фактора стратегического управления: рост диапазона возможностей во время развития постсовременных тенденций

Излагаются результаты исследования общественных трансформаций процессов обмена как неперменной составляющей воспроизводства. Акцентируются черты и механизмы, позволяющие его использование для решения задач управления стратегического уровня.

Ключевые слова: обмен, меновая стоимость, стратегическое управление.

V.E. SHEDYAKOV,

Dr. Sc. (Sociol.), Ph. D. (Econ.), professor of chair of sociology and the Humanities of State University of telecommunications

The using of exchange processes as a factor of strategic management: the growth range of possibilities during the development of postmodern trends

The results of the studying of social transformations exchange processes as an indispensable part of the reproduction are presented. Features and mechanisms to use to solve the problems of the Strategic level are accentuated.

Keywords: exchange, exchange value, strategic management.

У ринковій економіці будь-яка річ має ціну, але ніщо не має цінності.
Жак-Ів Кусто

Постановка проблеми. Умови кризи системи фінансового капіталізму та процеси гіперконкуренції гостро потребують закріплення конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу на мікро- та макрорівні економіки. Отже, на сьогодні повсюдно наполегливо шукуються шляхи підвищення ефективності сфери не тільки виробництва, а й обміну як важливішої складової розвитку суспільства.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Вивчення класичних і пізніше придбаних характеристик обміну здійснювали як з позицій цілісного процесу суспільного відтворення, так і власних особливостей постсучасного стану ринку, можливостей його вивчення і впливу на нього (насамперед, шляхами маркетингу). У числі провідних авторів – Е. Дюркгейм, К. Маркс, Дж. Мілль, М. Туган-Барановський, О. Чаянов, а також Т. Алімова, О. Баскін, Д. Валовій, С. Гермаківський, В. Грималюк, Г. Лапшина, І. Лукинов, І. Конник, А. Косовський, В. Лисова, В. Махнова, Ю. Пахомов, С. Румянцева, А. Савенко, Е. Семенов, А. Смолдирев, В. Стаховський, В. Черковець, А. Чухно та ін.

Виявлення закономірностей стратегічного рівня управління, співвідношення загального, загального і одиничного з успіхом здійснювалося Сунь Цзи та Поліеном, активно розроблялося стратегами Візантії, розвивалися численними теоретиками, насамперед М. Барклаєм-де-Толлі, О. Бісмарком, О. Брусиловим, М. Вороновим, М. Голініщевим-Кутузовим, М. Головиним, О. Горбатовим, Г. Жоміні, К. Клаузевіцем, Ф. Коломбом, В. Куліковим, В. Ларіоновим, Г. Леєром, М. Ломовим, Г. Маландіним, Д. Мілютіним, В. Мироновим, Х. Мольтке, М. Огарковим, О. Свечініним, А. Снесаревим, О. Суворовим, А. Кокошиним, Б. Шапошниковим та ін., прикладні до питань геоелектрики і практичного господарювання аспекти розглядали, зокрема, Л. Абалкін, І. Ансофф, В. Геець, В. Голіков, П. Діксон, Дж. Малган, В. Медведєв, А. Печчеї, А. Томпсон, Ф. Хміль, З. Шершньова та ін.

Втім, з одного боку, характерною для постсучасних умов є криза концепції та практики колишньої моделі соціальної держави загального благополуччя (welfare state). З іншого – спроби економії на людському чиннику можуть обернутися деградацією продуктивних сил, звуженням внутрішнього попиту й неможливістю використання його потенціалу для запуску процесів економічного росту. Нині здешевлення накладних витрат у регіонах, що розвиваються, а також розширена глобалізацією та інформатизацією можливість вибирати роботу поза рамками проживання виключають для розвинених країн перспективи конкурентоспроможності,

засновані на економії на змінному капіталі. Отже, для оптимізації дій вітчизняних економічних акторів та регулятивно-управлінської політики ситуація потребує наукового пошуку парадигмального рівня [1–4].

Причому кожна епоха накладає свої риси на суспільні процеси, в тому числі – надаючи інші можливості для футуро-діагностики, створюючи нові загрози і зміщуючи акценти. Наприклад, якщо зовнішнім чином, підстави Real Politik та розгляду ціннісно-смыслових комплексів культурно-цивілізаційних світів протилежні і взаємодоповнювані як об'єктивні і суб'єктивні пласти вивчення логіки суспільних змін, то при використанні методологій м'якої сили, непрямих дій, гнучкою влади саме опора на ціннісно-смыслові комплекси і дозволяє досягати поставлених завдань, використовуючи не тільки раціональні, але й ірраціональні засоби, обходячи пастки критичизму, ефективно інтегруючи в управлінських композиціях якісно різні ресурсні бази та підходи. Відповідно, формується запит практики на нове прочитання в наших умовах стратегій суспільного відтворення, їх інноватики, вкоріненої в соціальних традиціях, а також уточнення співвідношення ризиків подальшого розвитку наявних соціально-економічних зв'язків.

Мета статті. Таким чином, завдання статті – виклад результатів дослідження загальних якостей та специфіки зміни характеристик процесів обміну в системі постсучасного суспільного відтворення як підсилюють потенціал використання при здійсненні управління стратегічного рівня.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, «товар є споживчою і міноюю вартістю спочатку тільки потенційно; тільки в звертанні він стає покладеним як те й інше, а обіг являє собою зміну цих визначень» [5, ч. II, с. 467]. Утім регулярність й упорядкованість обміну перетворює його з площини процесу окремого, випадкового на загальний, спільний, де порівнюються вирази суспільно необхідної праці. І сама «мінова вартість передбачає суспільну працю в якості субстанції всіх продуктів абсолютно незалежно від їх натуральних властивостей» [5, ч. II, с. 150].

Участь у соціальній цілісності може реалізуватися на рівні механічної цілісності самодостатніх господарюючих одиниць, але може і розвиватися до організованої цілісності (з взаємною видозміною частин цілого) й органічної цілісності (з розгортанням властивостей саморозвитку у складових частин); «при обміні грошей на працю або на послугу для безпосереднього споживання завжди має місце дійсний обмін. Та обставина, що обидві сторони обмінюють певні кількості праці, представляє тільки формальний інтерес для того,

щоб виміряти особливі форми корисності праці, зіставити їх між собою. Це стосується тільки форми обміну, але не утворює його змісту» [5, ч. I, с. 458–459]. Саме мінові пропорції, а зовсім не індивідуальні трудовитрати, відображають суспільне значення витрат праці. При цьому «привласнення за допомогою відчуження є основна форма такої суспільної системи виробництва, найпростішим, абстрактним виразом якої є мінова вартість» [5, ч. II, с. 394].

Організація обміну – невід’ємна риса людини як людини суспільної. «Оскільки людська сутність є істинним суспільним зв’язком людей, то люди в процесі діяльного здійснення своєї сутності творять, виробляють людський суспільний зв’язок, суспільну сутність, яка не є якась абстрактно–загальна сила, що протистоїть окремому індивіду, а є сутністю кожного окремого індивіда, його власною діяльністю, його власним життям, його власною насолодою, його власним багатством» [6, с. 23]. Організованість обігу – невід’ємна риса керованості як господарською ситуацією, так і процесами її трансформацій. Реально суспільний характер обміну означає, що зв’язок виробництва і споживання опосередковується специфічними закономірностями обміну у вигляді відокремленої сфери діяльності, що, зокрема, формують конкретні пропорції обміну.

Тим більш існування капіталу потребує обов’язковості свого руху, в тому числі участі в процесі обміну. Водночас вартісна форма еквівалентності відшкодовує в обміні зовсім не величину індивідуальних витрат товаровиробника, а саме суспільно необхідне їхнє значення. Разом із тим динаміка форми вартості відіграє роль лакмусового паперу процесів суспільної трансформації, геостратегічного позиціонування країн: структура взаємодії – відображення стану та вектора стратегічних змін соціально–економічної системи.

Обмін та кооперація мають аспект, не тільки пов’язаний із забезпеченням суспільної користі, а й з реалізацією соціального капіталу, суспільних уявлень про справедливе, обов’язкове, нормативне тощо. Так, «обмін – як людською діяльністю всередині самого виробництва, так і людськими продуктами, – рівнозначний родової діяльності і родовому духу, дійсним, усвідомленим й істинним буттям яких є суспільна діяльність і суспільна насолода» [6, с. 23]. Сутність господарської активності безпосередньо пов’язана з виявом суспільно та індивідуально важливих цінностей: свободи, самовираження, самоповаги тощо [7]. Аксиологічна функція господарської свідомості бере участь у виробленні суспільних норм і традицій, які не тільки здійснюють найважливішу регулятивну місію, а й забезпечують збереження, відтворення та розвиток культурно–цивілізаційних світів. При цьому, природно, духовні відносини, сфера моральності та моралі – не «надбудова», а стрижень економіки. Довіра – необхідний елемент здорового суспільного механізму (зокрема, стабільної якості обміну) та кругообігу капіталу. Втім зовсім не тільки «сон розуму породжує чудовиськ»; ще більш небезпечні химери можуть ініціюватися аморальним інтелектом. Отже, навіть в економічній історії є щось набагато більш широке і абсолютне, ніж простий баланс егоїстичних інтересів. В ній (у тому числі в її економічній складовій) здійснюється моральний зміст, сформований тисячоліттями взаємодії та кооперації. Розвиток духовного плану життєдіяльності відбувається на рівнях як індивідуального духовного, так і об’єктивованого надінди-

видуального. Соціальний аспект при цьому реалізується через відображення як індивідуальне, так і суспільне. Протягом усієї історії людства ціннісно–сміслові комплекси культурно–цивілізаційних світів, реалізуючи себе, перетворювалися на одну з домінант соціально–економічного розвитку. Сенси життєдіяльності: людської і культурно–цивілізаційних світів – визначають спрямованість, темпи, форми і черговість трансформації їх конкретних характеристик, але самі проявляють себе як сторона ціннісного сприйняття навколишнього світу. Навпаки, контртрадиційна (тобто розумово сконструйована) система життєдіяльності інколи містить основу для тенденції повернення до технотронного варварства з пануванням права сильного, апологією інстинктів і розлюдненням суспільного виробництва й життя. В цілому тип культури і тип багатства – два найзагальніші вирази ціннісного буття суспільства. Цінності за своєю природою якраз і є особистісним зрізом суспільної свідомості, розкриваючись у процесах духовного, загальнокультурного відтворення. Причому якщо утилітарно–прагматичні цінності похідні від способу виробництва безпосередньо або через структури потреб, то абсолютні цінності, цінності–ідеали впливають на виробництво як первинні. Для них гідними можуть бути визнані особистісні, але відповідні суспільно–необхідним потребам, унікальним здібностям кожного і цілі, що знаходяться поза конкурсом (які, тим самим, формують визначальні для свого культурно–цивілізаційного світу особливості організації суспільного відтворення). Разом з тим, функціонування суспільного ідеалу, наприклад, під час найдавнішого суспільства має ряд дуже істотних особливостей, пов’язаних, зокрема, і з тим, що на той час місце людини у світі ще не досягло як конкретно–загального, так і абстрактно–понятійного рівня, знаходилося переважно у вигляді чуттєво–образних уявлень, а суспільний ідеал був безпосередньо вплетеним в ціннісно–сміслові комплекси, опиняючись їх найважливішою складовою частиною. Суспільно значущі результати здійснення аксіологічного і праксеологічного освоєння навколишньої дійсності в подальшому безпосередньо фіксуються в історичних характеристиках цінностей і вартостей. Практично активне ставлення людини до світу здійснюється за допомогою конкретних суспільно–історичних форм матеріального і духовного відтворення.

Причому саме для обміну як прояву суспільної взаємодії найбільш виразно помітно, що вартісна і ціннісна сторони суспільного відтворення тільки в сукупності відображають провідні тренди глобальних перетворень. Ідеальний характер форми вартості фіксує суспільно–необхідні тенденції соціально–матеріальних явищ. Практична істинність ціннісно–сміслових комплексів підтверджується ефективністю їх впливу на індивідуальному та соціальному рівнях. Ідеальність як риса не тільки буття потенційного або суб’єктивного уявлення (колективного або індивідуального), а й форми предствленості, діяльнісного заміщення одного предмета іншим дозволяє аналіз цієї «чуттєво–надчуттєвої» реальності [8–11]. Ідеальне взагалі внутрішньо притаманне матеріального і їх резонансування забезпечує узгодженість розвитку; саме природа ідеального як об’єктивної реальності дає можливість його соціального впливу на процеси виробництва. При цьому засобами культури здійснюється ідеальна репрезентація матеріальної дійсності, коли ідеальне є

ознакою істинного буття матеріального. Відносини соціальної ідеальності ціннісно-сміслових комплексів як свого роду об'єктивної суб'єктивності додатково підтверджують їхню роль в якості специфічного ресурсу суспільної інтеграції.

Розвиток трудової діяльності підсилює тенденції її поділу і кооперації [12, 13]. Власне, характеристика праці як продуктивної вже містить вказівку на роль праці як засобу обміну між людиною і навколишнім суспільно-природним середовищем. При цьому формування системи уявлень у людства відбувалося під тиском особливого значення родючої землі (для хліборобів) і розміру територій, у тому числі – мисливських угідь (для скотарів і мисливців). Наступні етапи поділу праці винесли в число особливо важливих (і відокремлених) функції організації та управління, наукового обслуговування продуктивної діяльності. Зараз пріоритет у забезпеченні успіху національної економіки в системі міжнародних відносин все помітніше переходить до соціального капіталу, що характеризує особливості суспільного ладу, рівень гармонії людської життєдіяльності, якість відносин між людьми, насамперед, – рівень соціальної довіри. При створенні плідного господарського середовища з посиленням тенденцій постмодерну з притаманними йому глобалізацією процесів господарювання і появою все більш витончених і витончених інструментів переливу можливостей та ризиків активно виникають кластери розвитку, де першою чергою піднімається якість життя, рівень економіки, куди приходять нові сумлінні довгострокові інвестиції, нові технології. І, зрозуміло, щоб різні фактори виробництва були активізовані зі стану потенціалу та зведені воедино, необхідна цілеспрямована, якісна і професійна організаційно-управлінська праця.

Якість розвитку, організації обміну є найважливішим показником як існуючої соціально-економічної системи, так і геостратегічного позиціонування країни. Процеси розвитку додатково підсилюють регулятивно-управлінське значення цінностей / вартостей для обміну, трансформують структуру та дизайн суспільних відносин. Акцентування методологій і ресурсних баз стимулювання бажаних змін на основі інструментарію непрямих дій, м'якої сили, гнучкої влади і т.п. розширює межі ціннісного мотивування і спонукування, можливості соціального та індивідуального рівнів психічного впливу – аж до створення «соціально-психологічних автоматів» і ситуацій самонавіювання. Співвідношення моделей досягнення домінування, компромісу, консенсусу значимо впливає на співвідношення інструментаріїв платності / безоплатності, еквівалентності / нееквівалентності обміну, механізмів протекціонізму / фритредерства, економічних / позаекономічних ресурсів забезпечення висунутих цілей. При цьому прямий інтерес країн-лідерів пов'язаний з максимальною відкритістю ринків (при захисті зібраних себе патентів на ноу-хау, інтелектуальну власність, відкриття та винаходи), інші, насамперед, зацікавлені в захисті своїх ринків при використанні світового надбання. Цілеспрямований вплив на стан суспільного відтворення передбачає, насамперед, посилення уваги до рівнів господарського механізму суспільства (як більш рухомої, актуальної частини економіки), його матеріально-технічного оснащення, продуктивних сил і сфери ідеального.

Тим самим для економіки та суспільства зростає регулятивний потенціал обміну, його структури та організації.

Суб'єктом відтворення є носій цільової функції суспільного процесу, реалізація якої передбачає усвідомлення стану і трендів, перспектив і ризиків, а також наявної матеріально-технічної бази та можливостей прийняття та реалізації рішень. Наростання кризовості існуючої системи фінансового імперіалізму, світових грошово-розрахункових механізмів вимагає стратегічної футуродіагностики парадигмального рівня, проведення аналізу, прогнозування та конструювання свого Надпроекта розвитку. Оптимізацію ж стратегії подальшого розвитку країни слід почати, перш за все, з уявлень про вітчизняний вибір кращої для себе ніші і шляхів забезпечення (у тому числі, ресурсами сфери обміну) конкурентоспроможності моделі розвитку у світі жорсткої «гіперконкуренції».

Таким чином, головне відношення суспільного обміну від форми товарного обміну через трудовий обмін рухається до обміну здібностями з превалюванням творчих сутнісних сил. При цьому «необхідність розподілу суспільної праці в певних пропорціях жодним чином не може бути знищена певною формою суспільного виробництва, – змінитися може лише форма її прояву» [11, с. 460–461]. Стратегія використання регулятивного значення обміну для суспільства історично мінлива, відображаючи трансформації уявлень про ієрархію суспільних цінностей. Підйом рівня соціалізації постсучасної праці та її результатів напряду відображається на характері обміну. Отже, від обміну діяльністю та її результатом суспільство переходить до форм продуктообміну (включно на грошовій і грошово-знаковій) основі й обміну здібностями [14, с. 16, 31–34]. Процеси соціалізації виробництва, розподілу, обміну та споживання постсучасного рівня, з одного боку, для підтримки своєї конкурентоспроможності передбачають широке залучення інструментарію маркетингу, що означає виробництво аж ніяк не на невідомий ринок, де тільки і встановлювалася би загальна вартість предмета або послуги, виявлявся б обсяг потреби в них. З іншого боку, триває сегментація ринку і посилюється виробництво під споживчі схильності конкретних груп населення. Зокрема, виробництво активно трансформується під завдання обміну та споживання. Сходить з історичної арени широко розповсюджена в минулому трудова етика, підпорядкованість всього життєвого укладу переважно цілям праці, а також настояні на його винятковості ціннісні ієрархії та ціннісно-сміслові комплекси. Відповідно зниження життєвого рівня може нести загрозу скорочення регулятивного потенціалу внутрішнього платоспроможного попиту для розвитку економіки, процесів кругообігу суспільного капіталу. Витрати (споживчі та капітальні) – необхідність та стимул реалізації циклу господарського відтворення. Втім триваюча фрагментація відтворювального процесу з посиленням багаторівневої спеціалізації підвищує значення як взаємовідповідності, взаємодоповнюваності техніко-технологічних вузлів, так і якості організованості кооперації, пред'являючи нові вимоги і до участі в міжнародній торгівлі, і до забезпечення ритмічності поставок, і до регулювання кругообігу капіталу. Причому соціалізація проявляється зовсім не тільки в стандартизації, а й в індивідуалізації відтворювальних процесів. Багато з проявів сутнісного протиріччя досягнутого рівня соціалізації та необхідності використання продуктивної сили приватної ініціативи й індивідуальної активності в розгортанні своїх

здібностей вирішується завдяки формам і механізмам реалізації принципу публічно–приватного партнерства.

Соціально–економічні процеси розгортання фіктивної соціальної вартості, хибні суспільні явища можуть бути пов'язані не тільки з розвитком зі зрілістю суспільства ірраціонально–перетворених форм, ускладненням моделей відплатності, але й з якістю рішень, насамперед, – стратегічного рівня. Наприклад, під час масової інверсійної приватизації в 1990–х роках капітальні активи утягувалися в глобальний фінансовий обіг лише як товари, а не як виробничі потужності (у процесі економічної еволюції розвиток торгівлі речами та послугами попереджують більш глибокому проникненню економічної логіки обміну шляхом придбання капітальних активів; характерний при виникненні економічного модерну рух «товар – гроші – капітал» перетворюється на варіант «грошова форма капіталу – виробнича форма капіталу – товарна форма капіталу» й, пізніше, «промисловий капітал – торговий капітал – грошовий капітал»). Методологія стратегічних впливів значимо трансформується зі зміною суспільства і його складових. Однак застарівання в цих умовах колишніх організаційних схем і необхідність відмови від упереджень зовсім не означають, зрозуміло, відмови від проектної діяльності як такої, у тому числі при оптимізації інформаційного впливу на населення. Разом із тим при оцінці можливостей застосування методології весь час доводиться враховувати рухливості суспільних очікувань. Вивчення ж комбінацій віртуального середовища груп населення дозволяє в згорнутому, символічному (і при цьому також інтуїтивно сприймаємо) вигляді представити складні реальні процеси так, щоб їх параметри були доступними і для візуального аналізу.

Поняття суспільно–необхідної праці передбачає зміни її змісту та соціально–економічної форми, зокрема, під впливом тенденцій, пов'язаних з міжнародним поділом праці. Відповідно, зростають вимоги до інтелектуальності праці, адекватності міжнародним стандартам її умов та продукції. І процес обміну чуттєво фіксує ці обставини та відповідні процеси в ціні та вартості товару робоча сила. Нині зростає системний структуруючий вплив на спосіб обміну, на всі фази суспільного відтворення з боку різних характеристик постсучасних процесів: розподілу і кооперації діяльності, інформатизації, фінансіалізації, сервісізації, глобалізації, формування анклавів «економіки знань» тощо. Отже, забезпечення розвитку та реалізації науково–інтелектуального потенціалу, його концентрації та використання стає стратегічно важливим фактором конкуренції і, навіть, геостратегічного позиціонування країн. Українцями суттєвими при цьому є організаційно–управлінські (включно інноваційні та традиційні) форми поєднання їх продуктивної сили (наприклад, освітньо–науково–виробничі комплекси), створення сприятливого для інтелектуальної діяльності суспільного середовища та утягування обдарованих людей з різних кутків ойкумени, відповідний відбір точок зосередження ресурсних баз для запуску सबічних процесів соціально–економічного розвитку [15–19].

При створенні стратегії дослідний рух до розуміння процесу важливо збагачувати знаннями можливостей практичного врахування особливостей моменту [20–24]. Тобто з погляду методології залучення в аналіз максимально широкого кола явищ з визначенням їх вірного співвідношення, специфіки та функцій кожного з них передбачає сходження від абстрактного до конкретного. І здійснюється воно не з зовнішнім доповненням його подальшою стадією зворотного руху (від конкретного до абстрактного), а при включенні в кожен його момент особливостей останнього. Разом із тим розвиток наукової теорії і практики тісно взаємопов'язані. Причому вимоги до якості їх взаємозбагачення посилюються, а роль наукового рівня підготовки управлінсько–регулятивного впливу стратегічного рівня для ефективних трансформацій соціально–економічної дійсності суттєво підвищується.

У цій ситуації критично важливим може бути підтримка балансу між використанням науково–методологічних інновацій, які виводять за межі стандартних поглядів, та збереженням достовірності рекомендацій практиці. Відповідно зміна суспільних ідеалів з позицій ціннісного виміру буття, культивування різноманіття світогляду, відкритості свідомості спрацювали як певна інтелектуальна передумова нового входження у суспільне життя різноманітних ірраціональних чинників. Відповідно можливості раціональності – структури зі своїми особливостями і законами, що диктують лише деякі елементи методу пізнання і використання перетворених форм – зараз для задіяння в соціальних технологіях трансформації подвійно обмежені: і як такі, і відповідно умовам ризомічності розвитку. Звідси – принципова локалізація раціонально організованого мислення та конструювання дійсності, його явне самообмеження. Тому сьогоднішня практика намагається інтегрувати методи раціональні та ірраціональні. Однак саме умови, які в даний час створилися, підштовхують до широкого жонглювання громадською думкою і створення популярних політичних спекуляцій. Так, наприклад, важливо розрізнати використовувані за принципом «чорного ящика» шляхи (невизначні, але дієві) вирішення проблем і хитку суміш достовірного з ілюзорним: якщо на перше можна спиратися, то друге заздалегідь є ненадійним. При цьому у випадку продуктивного вибору точок впливу навіть слабкі впливи можуть привести до суттєвих кінцевих змін [25–30].

Епохою створена можливість більш гнучкого і м'якого відображення в стратегії наявних аномальних соціально–економічних явищ і периферійних культур. Закріплюються принципово різні структури. Внутрішні цінності і глибоко індивідуальні смисли, підходи і погляди чисельно невеликих груп набувають звучання на макрорівнях, а то й агресивно нав'язуються всім. Велика кількість соціальних тенденцій все ще тільки формується, інші важко розпізнати в морі колишніх закономірностей і фактів, що йдуть. Об'єктивується соціальна потреба у забороні на насильницьке маніпулювання інноваціями навіть аутсайдерського типу, на руйнування навіть контркультурних логік: нова епоха створює свої культурні світи, де є місце всім. Творчість стає не тільки ідеально загальним, а й реально загальним процесом. Тим часом період «бурі і натиску» повсюдно робив характерними, звичними і загальними технології адміністрування і жорсткого управління–насильства. Цивілізації зросли на ідеях жорсткої утопічною соціальної інженерії, які передбачають, що всі корисні інститути начебто виявляються результатом цілеспрямованого і усвідомленого конструювання. Втім аналіз багатьох подій підтверджує: додатковий вантаж проблем часто виникає з прагнення зламу циклу, насильницького переходу в нову якість. Для суспільства індустріального деколи це було виправдано і нормативно. Інша справа – час глобальної трансформації, проростання блоків постсучасності, фіксації

господарських систем до-, пост- і власне індустріальних в одному часовому просторі. Ефективною методологією створення і здійснення стратегій у цій ситуації стає аж ніяк не спроба культуртрегерського перенесення чужих шаблонів, «модернізації насильно» (результати якої витратні, неміцні і змітаються ходом історії надалі), а підбір прогресивних форм для наявних звичаїв і традицій, «вписування» їх в контекст змін.

Тому при підготовці трансформацій потрібно пам'ятати: безглуздо намагатися вибудувувати стратегії на протистоянні внутрішньої логіці подій. Життя все одно буде текти у властивому напрямку. Потрібно не заважати, а прибирати перешкоди на шляху – і готувати вигідні русла подій. Іншими словами, стимулювання бажаних трансформацій (у поведінці, відносинах, процесах), а не спроби шляхом директивного управління (вимоги діяти лише так, як визначено) стає найбільш ефективним напрямком управлінського впливу. Розмежування утопічних і поелементних методологій соціальними технологіями відкриває перспективи визначення реальних меж можливостей адміністративних, економічних та соціальних рішень в суспільному організмі. Але саме виявлення меж і є гарантією здатності в їх рамках досягати позитивних ефектів – у збереженні нормативної якості або спрямованому нарощуванні бажаних властивостей і станів. Безумовно, техніки таких змін існували й удосконалювалися досить довго, проте саме нині вони органічно базуються на особливостях сьогодення і мають додаткову високу соціально-економічну ефективність. Вони враховують сутнісні сили людини (першою чергою – інтереси і мотиви), відповідним чином їх трансформуючи.

Таким чином, епоха створює умови розширення діапазону ресурсних баз і зміни методологій використання стратегій, які орієнтовані не стільки на участь у виснажливому інформаційному протистоянні і «контрпропаганди», скільки на взаємодію в потоці подій, де кожен не має повноти інформації і залежить від дій інших акторів. Взагалі часто, якщо вас вдалося втягнути у стан війни, отже, ви вже програли, що набуває в нинішніх умовах особливе значення. Виграш – за «організатором», який втручається і визначальним чином впливає на процеси, відносини, поведінку людей. Відповідно майстерність сценарного планування у створенні управлінських композицій має забезпечити як оптимізацію використання наявної ресурсної бази, так і підстрахування / заміщення недоброякісних, а також елементів, що виходять з ладу. Тому гнучкість, пластичність – необхідність забезпечення успіху місії в високомінливих умовах соціальної і господарської еклетики. При створенні стратегій інформаційних впливів, зокрема, важливо розуміти, що трансформація думок може будуватися за принципом сконцентрованих або розсіяних тисків, активізації еволюційних або революційних змін, дій системних або фрагментарних, цілеспрямованих або хаотично-випадкових, довготривалих або короткострокових, змістовних або формальних, довірчих або маніпулятивних. Використання різноспрямованих сил і можливостей може передбачати орієнтацію на гнучке поєднання ресурсів соціальної дійсності і механізмів м'якої і жорсткої влади в рамках smart power (розумної влади) з використанням діапазону впливів, безпосередньо не спрямованих виключно на досягнення прагматичної мети. У цій ситуації для успішного проведення нової модернізації та ефективного використання соціальної творчості

як її найважливішого чинника необхідно культивувати механізми не «зобов'язувати», а захоплювати, зацікавлювати.

Висновки

Отже, розвиток обміну як сфери реалізації досягнутого рівня соціального капіталу суспільства відображає не тільки зрілість економічного механізму порівняння товарів (речей та послуг), але й якість суспільних перспектив, використання яких потребує рішень з розвитку управлінсько-регулятивних стратегічного рівня. Зокрема, необхідність переходу від звичного раніше адміністрування до інноваційно-синергетичного управління веде при цьому до заміни «жорстких» соціальних технологій «м'якими». «М'який» же вплив передбачає визнання суб'єктивності, неповноти і внутрішньої обмеженості уявлень кожного. При цьому навіть ситуативний вплив, заснований на реакції на суспільні зміни, які не можна було передбачити, у своїй сутності все ж містить підготовлені моделі дій.

Якість стратегічного управління в умовах концентрованих змін часто набуває вирішального значення. З одного боку, нова епоха створює умови для розгортання свободи, різноманітності, діалогу. З іншого боку, якщо відпущені часом можливості будуть упущені, тим самим можуть бути необоротно лімітовані можливості подальшого історичного розвитку. Вихід за межі колишнього «коридору свободи» може обернутися не тільки проривом до перспектив освоєння постіндустріальних можливостей, але і відкотом до соціального канібалізму і варварству. Відповідно включення можливостей обміну в діапазон стратегічного управління стає неодмінною умовою адекватності структур захисту своїх суспільних інтересів викликом часу. Процеси розвитку додатково підсилюють регулятивно-управлінське значення цінностей / вартостей обміну, трансформують структуру та дизайн суспільних відносин. Акцентування методологій і ресурсних баз стимулювання бажаних змін на основі інструментарію непрямих дій, м'якої сили, гнучкою влади і т.п. розширює межі ціннісного мотивування і спонукання, можливості соціального та індивідуального рівнів психічного впливу – аж до створення «соціально-психологічних автоматів» і ситуацій самонавіювання. Співвідношення моделей досягнення домінування, компромісу, консенсусу значимо впливає на співвідношення інструментаріїв платності / безоплатності, еквівалентності / нееквівалентності обміну, механізмів протекціонізму / фритредерства, економічних / позаекономічних ресурсів забезпечення висунутих цілей. Відмова ж від своїх стратегій прирікає на втрату суб'єктності і перетворення в об'єкт стратегій чужих, отже, на відчуження від власних смислів і цінностей і зовнішню експлуатацію. Разом із тим часто важливо вміти не намагатися нав'язувати своє, а робити його привабливим, використовуючи чуже для захисту своїх інтересів. Поглиблення і розширення масштабів різноманітних аспектів загальної кризи: соціального, фінансового, виробничого тощо – стає найважливішою умовою продовження геостратегічного лідерства в його застарілій суспільно-історичній формі. Відповідно ціна збереження цієї моделі – поширення кризи. Разом із тим можливості постмодерну аж ніяк не вичерпуються погрозами контрмодерна, хоч і можуть зірватися в нього, зокрема – через помилковість поєднання стратегії, тактики та оперативного мистецтва проведення трансформацій як цілісного проекту, використання сфери об-

міну в цьому процесі. При цьому прямий інтерес країн-лідерів пов'язаний з максимальною відкритістю ринків (при захисті зібраних у себе патентів на ноу-хау, інтелектуальну власність, відкриття та винаходи), інші – зацікавлені в захисті своїх ринків при використанні світового надбання. Цілеспрямований вплив на стан суспільного відтворення передбачає увагу до рівнів господарського механізму суспільства (як більш рухомий, актуальною частини економіки), його матеріально-технічного оснащення, продуктивних сил і сфери ідеального.

Теоретичне ж і практичне ігнорування діапазону змін, орієнтація стратегічного управління на лінійний характер розвитку суспільних відносин, спроби некритичного запозичення шаблонів, сформованих в межах модерністського світосприймання і акцентують виключно вузькопрагматичний складову в організації соціально-економічних відносин, – все це може посилити хаотичність дезорганізації (пост) сучасного відтворення. Тому надзвичайно важливо бачити в протиріччях початок довгої і складної трансформації культурно-цивілізаційних світів на основі своїх власних ціннісно-сміслових комплексів у контексті глибоких загальносвітових змін. Їх аналіз і стратегічна футуродіагностика вкрай ускладнені через нестачу, фрагментарності і, часто, просто відсутність належного емпіричного матеріалу, але вони є надзвичайно важливими для точних вироблення і реалізації рішень.

Найбільш перспективними напрямками подальшого вивчення теми представляються пов'язані, по-перше, з постсучасними трансформаціями рис і характеристик обміну, по-друге, з міжнародною компаративістикою в їх реалізації, по-третє, з аналізом особливостей їх реалізації на пострадянському просторі.

Список використаних джерел

- Геець В.М. Інноваційна стратегія українських реформ / В.М. Геець, А.С. Гальчинський, В.П. Семиноженко. – К.: Знання України, 2002. – 336 с.
- Шишков Ю.В. Международное разделение производственного процесса меняет облик мировой экономики / Ю.В. Шишков // Мировая экономика и международные отношения. – 2004. – №10. – С. 15–25.
- Семенов Е.В. Кооперация деятельности как проблема исторического материализма / Е.В. Семенов. – Новосибирск: Наука. Сиб. отд-ние, 1983. – 231 с.
- Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию: Ф. Фукуяма. – М.: ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2004. – 730 [6] с.
- Маркс К. Экономические рукописи 1857–1859 годов // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. – 2-е изд. – Т. 46. – Ч. 1. – 910 с.; Ч. II. – 618 с.
- Маркс К. Конспект книги Дж. Милля «Основы политической экономии» // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. 2-е изд. – Т. 42. – 535 с.
- Милль Дж. О свободе / Джон Стюарт Милль // Наука и жизнь. – 1993. – №11. – С. 10–15; №12. – С. 21–26.
- Маркс К. Капитал. Кн. 2: Процесс обращения капитала // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. – 2-е изд. – Т. 24. – С. 3–596.
- Маркс К. Экономическо-философские рукописи 1844 года // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. – 2-е изд. – Т. 42. – С. 41–174.
- Маркс К. Экономическая рукопись 1861–1863 годов // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. – 2-е изд. – Т. 47. – С. 3–612.
- Маркс К. Маркс – Людвигу Кугельману, 11 июля 1868 года // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. – 2-е изд. – Т. 32. – С. 482–485.
- Туган-Барановский М.И. Социальные основы кооперации / М.И. Туган-Барановский. – М.: Экономика, 1989. – 496 с.
- Чаянов А.В. Краткий курс кооперации / А.В. Чаянов. – М.: Кооператив, 1925. – 80 с. [Электрон. ресурс] – Режим доступа: <http://www.twirpx.com/file/938472>
- Гриценко А.А. Метод «Капитала» К. Маркса и структура политической экономии в широком смысле / А.А. Гриценко // Автореф. ... дис. на получение науч. степ. доктора экон. наук. – Одесса, 1989. – 44 с.
- Геець В. Характер переходних процесів до економіки знань / В. Геець // Економіка України. – 2004. – №4. – С. 4–14.
- Федулова Л.І. Концептуальні засади економіки знань / Л.І. Федулова // Економічна теорія. – 2008. – №4. – С. 37–59.
- Яковенко Л.І. Інноваційний характер економіки знань / Л.І. Яковенко // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – №2. – 2010. – С. 141–146.
- Шедяков В.Є. Інтелектуальний капітал України та проблеми вдосконалення управління його розвитком та використанням // Економіст. – 2012. – 2012. – №10. – С. 14–17. [Електрон. ресурс] – Режим доступу http://econpapers.repec.org/article/ujournal/y_3a2012_3ai_3a10_3ap_3a14-17.htm.
- Шедяков В.Є. Стимулювання розвитку та реалізації науково-інтелектуального потенціалу в умовах проведення постсучасної модернізації // Економіст. – 2012. – №12. – С. 42–45. [Електрон. ресурс] – Режим доступу http://econpapers.repec.org/article/ujournal/y_3a2012_3ai_3a12_3ap_3a42-45.htm.
- Диксон П. Бизнес-тренды: Стратегическое моделирование будущего / П. Диксон. – М.: Эксмо, 2005. – 480 с.
- Томпсон А.А. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии / А.А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 576 с.
- Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф. – М.: Экономика, 1989. – 519 с.
- Белошапка В.А. Стратегическое управление: принципы и международная практика / В.А. Белошапка, Г.В. Загорий. – К.: Абсолют-В, 1998. – 352 с.
- Гуріна Н.Д. Особливості розвитку стратегічного управління / Н.Д. Гуріна, О.В. Годована // Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. праць. – 2015. – №1 (164). – С. 76–80.
- Печечи А. Человеческие качества. Гл. 6. Новые стратегии, новый порядок – каковы же цели? / А. Печечи. – М.: Прогресс, 1985. – 2-е изд. – С. 164–209.
- Шедяков В.Є. Стратегія вибору / В.Є. Шедяков [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://ua-ekonomist.com/3373-strategiya-viboru.html>
- Шедяков В.Є. Стратегические трансформации методологий социального управления в осуществлении общественных интересов культурно-цивилизационного мира / В.Є. Шедяков // Гілея. – 2013. – №76 (№9). – С. 190–194.
- Шедяков В.Є. Можливості ефективної організації та стимулювання бажаних трансформацій / В.Є. Шедяков // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – 2010. – Вип. 19. – С. 327–338.
- Шедяков В.Є. Соціальна творчість та інноваційність стратегічного управління / В.Є. Шедяков // Політичний менеджмент. – 2013. – №1–2 (57–58). – С. 42–51.
- Шедяков В.Є. Управління суспільними процесами: методологічні можливості й обмеження / В.Є. Шедяков // Соціальна психологія. – 2013. – №55. – С. 157–166.